

Transzporterek vizsgálata lipidmembránokban 2017.

Sarkadi Balázs

MTA-SE Molekuláris Biofizikai Kutatócsoport,
MTA-TTK
Budapest

A sejtekben:

Mindenütt membránok!

- Membrántranszport fehérjék – típusok, lipid-kapcsolatok
- Membrán-utazás (trafficking) a sejtekben
- Transzporter fehérjék beépülése membránokba
- Membránfehérjék szerkezete és rekonstitúciója lipid környezetbe
- ABC membrán transzporterek
- Membrán toxinok - mesterséges membrán komplexek

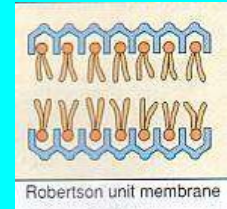
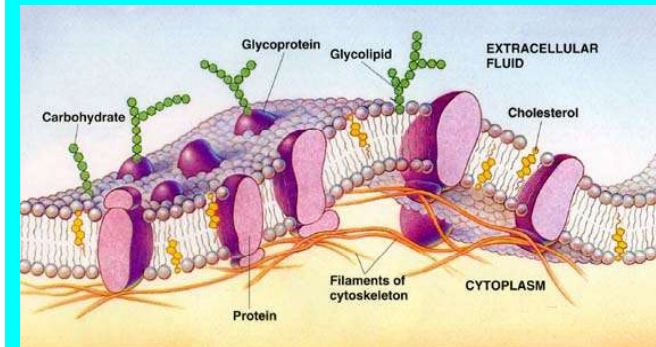
Membrántranszport fehérjék – típusok, lipid-kapcsolatok

A membránok szerkezete – membrán modellek

Singer – Nicolson, 1972

1925: E. Gorter and G. Grendel - **phospholipid bilayer**
1935: J.R. Danielli and H. Davson – fehérjék is részei!
Sandwich Model
1950's: J.D. Robertson – **Unit Membrane Model**
1972: S.J. Singer and G.L. Nicolson – **Fluid Mosaic Model**

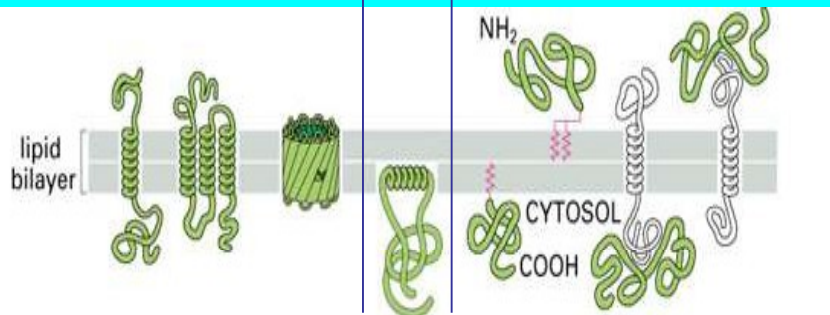

Membránfehérjék

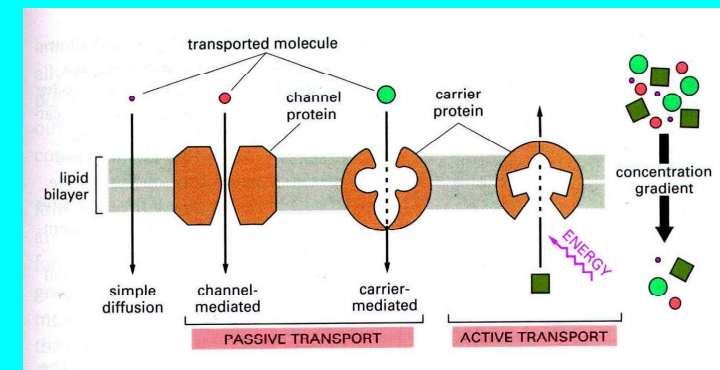
Transzmembrán (intergráns)
Single-pass Multi-pass

Membrán-asszociált (perifériás)

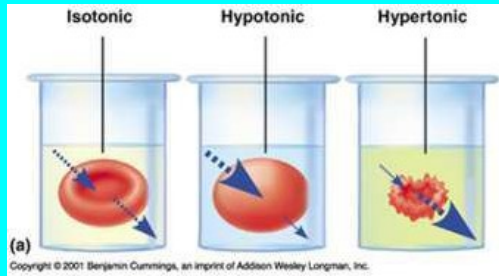
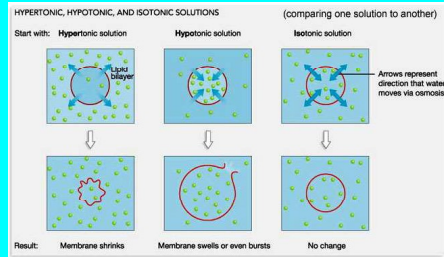
???

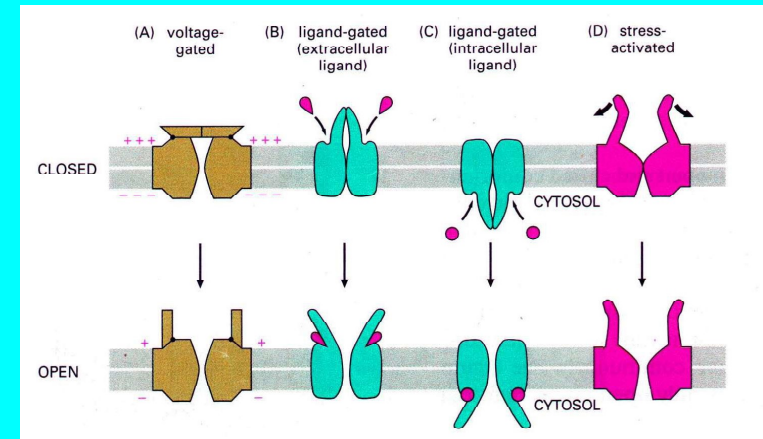
A membrántranszporterek főbb típusai

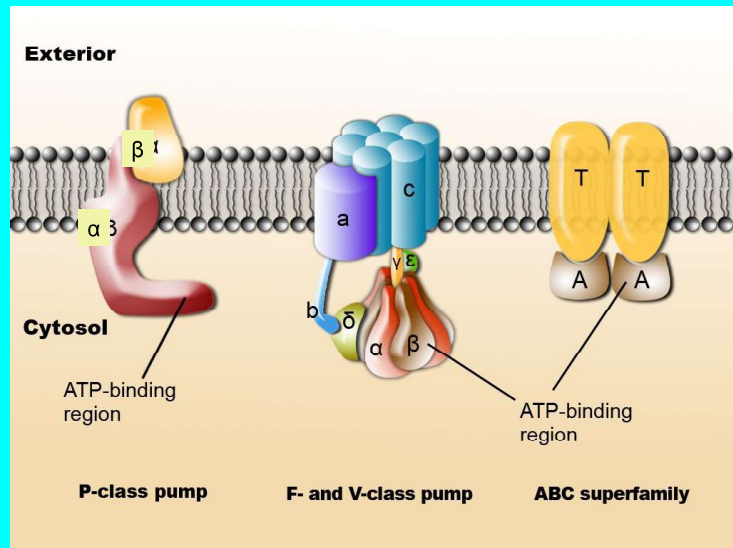
A passzív transzport és az ozmotikus hatások

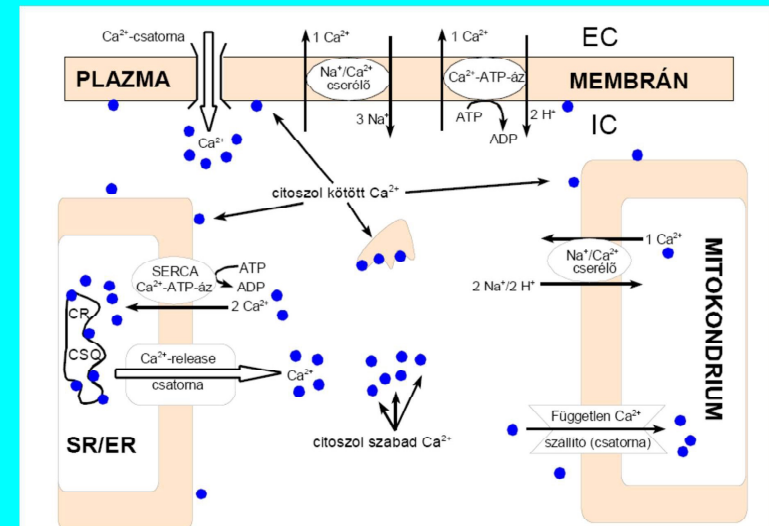
Az ioncsatornák főbb típusai

A transzport ATPázok alaptípusai

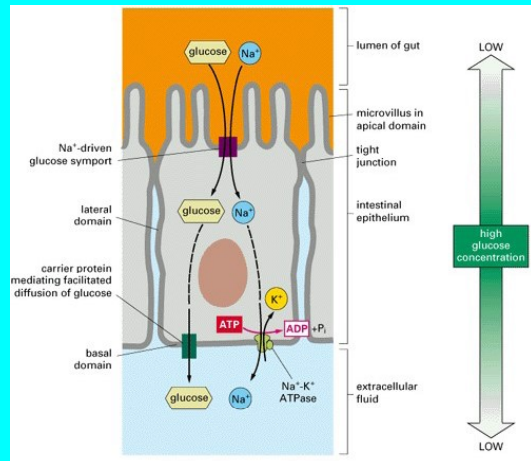

Kalcium transzporterek a sejtben

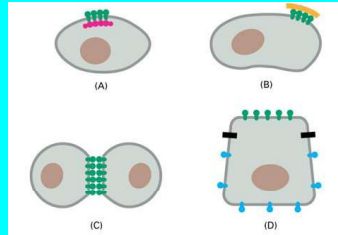

A membrán-transzporterek elhelyezkedése a sejtekben

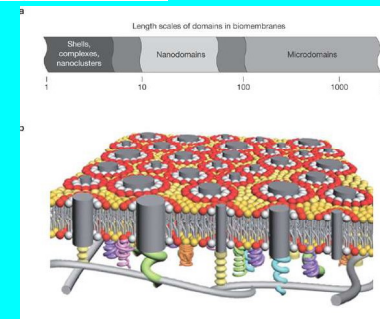
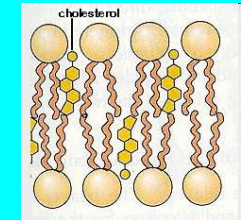
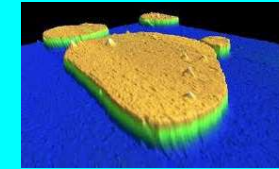
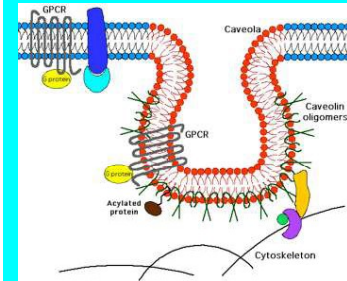
Polarizált sejtek, speciális lokalizáció!

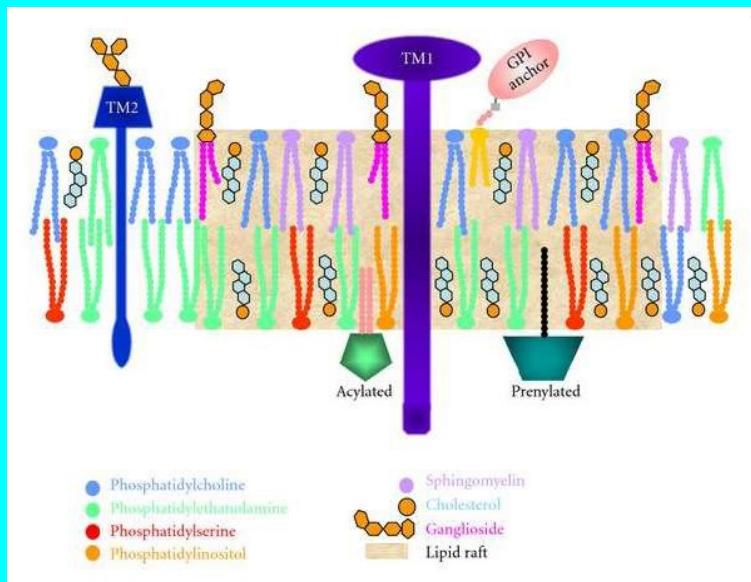
Fehérjék együttes elhelyezkedésben, pl. lipid-tutajokban

Lipid tutajok („rafts”) a membránokban

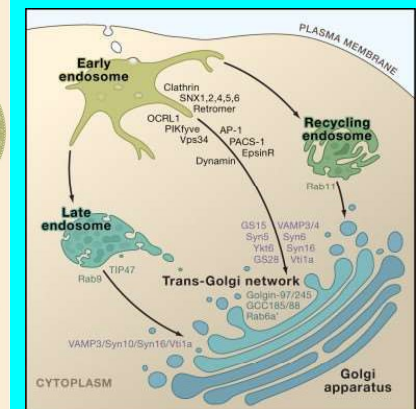
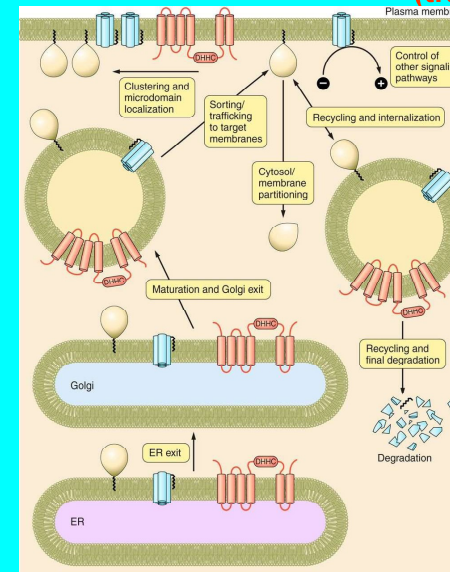

Lipid tutajok („rafts”) a membránokban

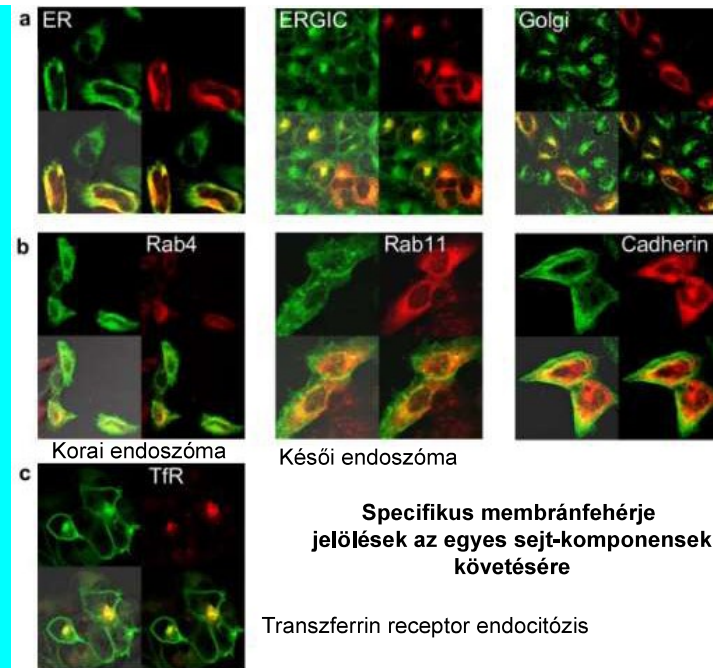
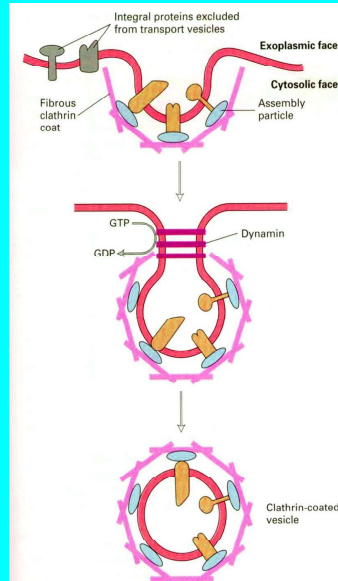
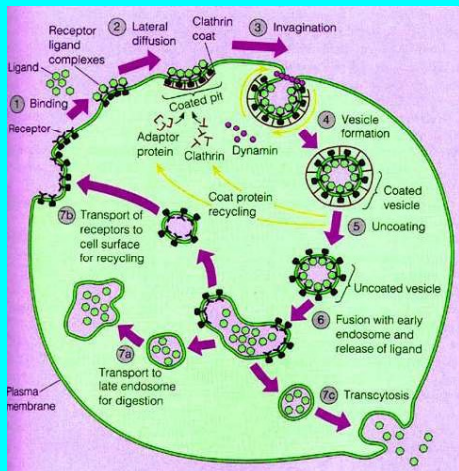
Vezikuláris transzportfolyamatok

Membrán-fehérjék utazása (trafficking) a sejtekben

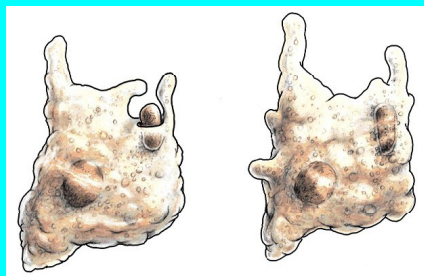
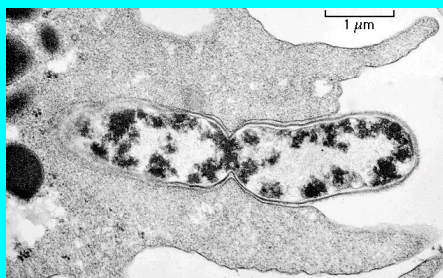
Endocitózis – exocitózis - transzcitózis

Membránfehérjék – mindig membránokban!

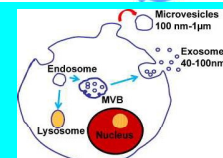
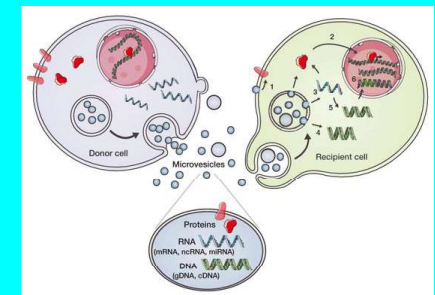
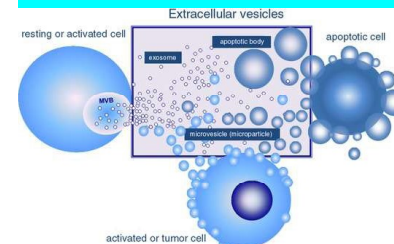

Endocitózis – exocitózis - transzcitózis

Makrofágok – fagocitózis (endocitózis)

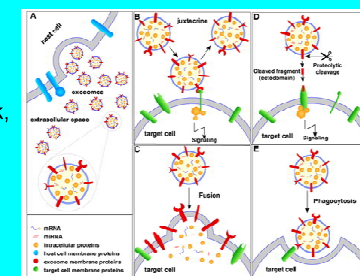

Mikrovezikulák képződése a sejtekből - exoszómák

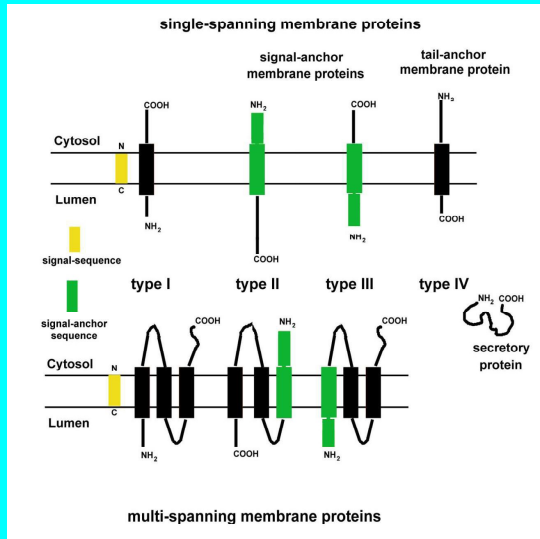

Normál és aktivált (immun)sejtek, apoptotikus sejtek, daganatsejtek...

Fontos fiziológiás szabályozó szerep!

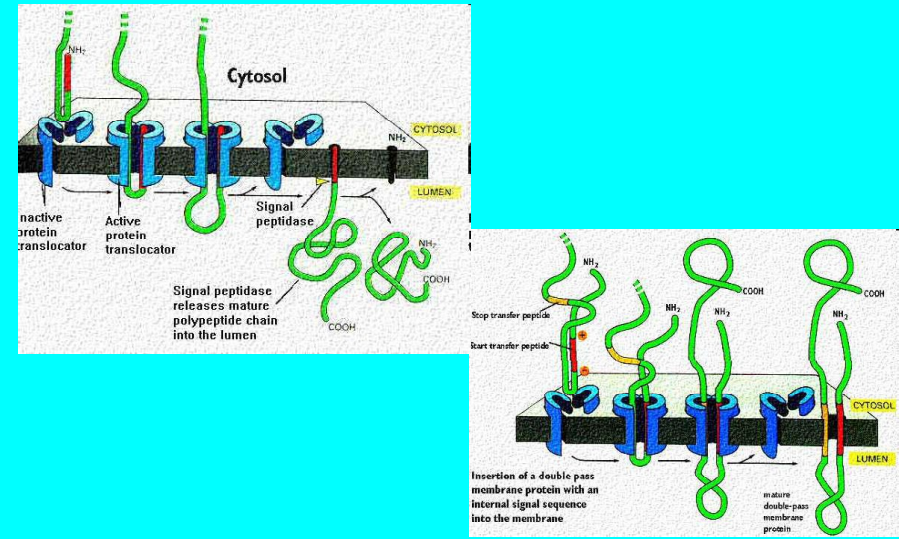

Membránfehérjék szintézise – mindig lipidmembránokban készülnek!

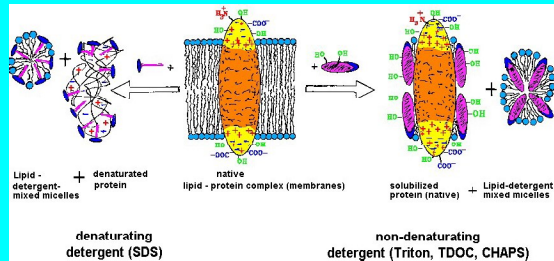

Transzporter fehérjék beépülése membránokba

Membránfehérjék

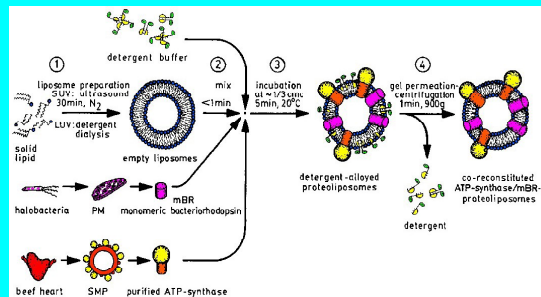

Membránfehérjék szerkezetvizsgálata és beépítése lipidékbe

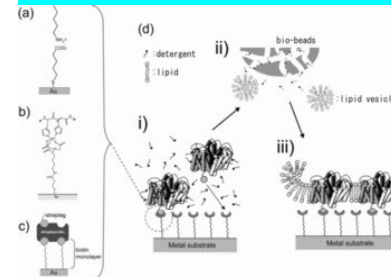
Membránfehérjék izolálása

Membránfehérjék rekonstitúciója

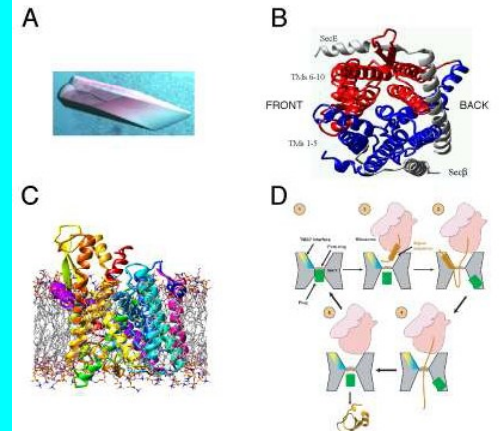

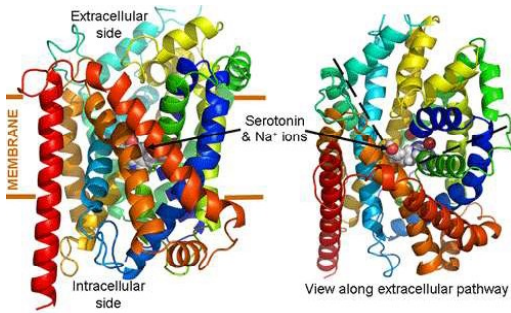
Membránfehérjék rekonstitúciója – atómi szintű szerkezet meghatározása

Membránfehérjék kristályosítása – lipid rétegben

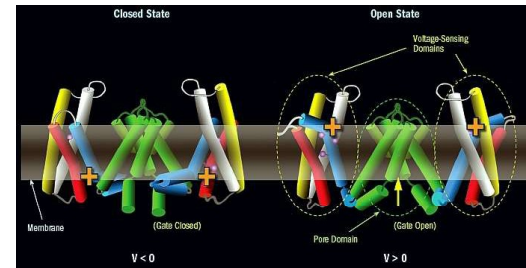
Membránfehérjék kristályosítása – háromdimenziós szerkezet!

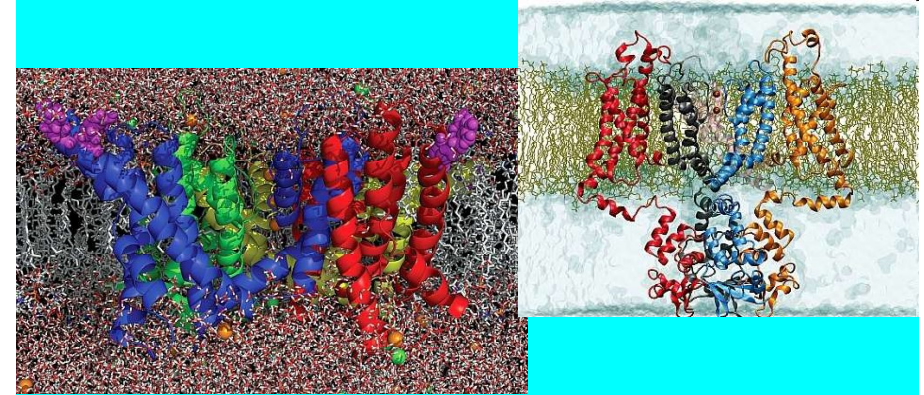
Szerotonin transzporter
Na-függő transzport

Leucin transzporter (Science, 2008)

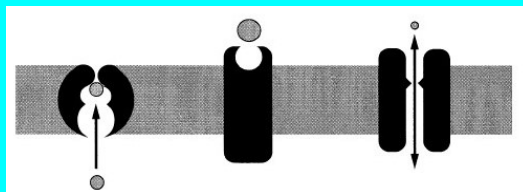

Feszültségfüggő
K⁺ ion csatorna (Kv1.2)

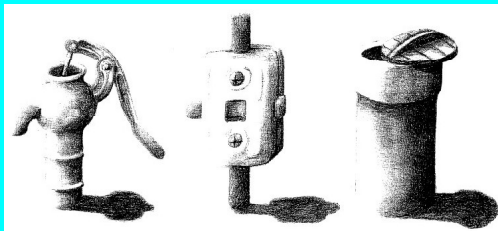
Molekuláris szerkezet
és modellek

ABC transzporterek

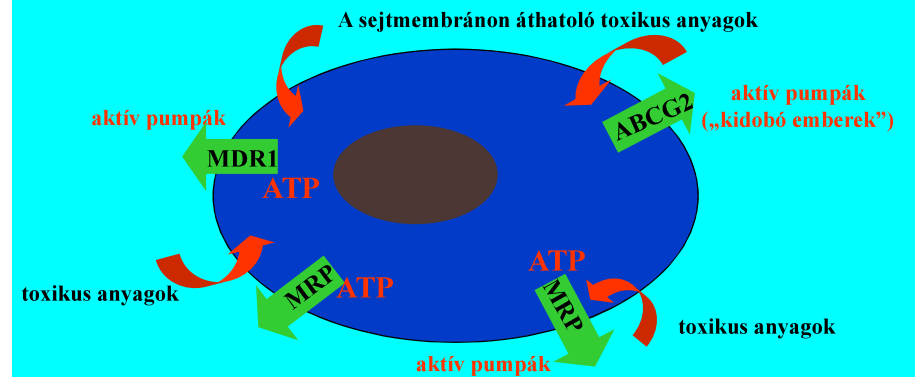

pumpák receptorok csatornák

Az ABC transzporterek: mindezt egyszerre tudják?

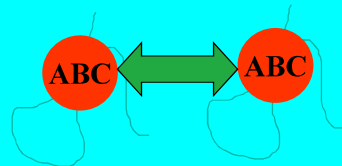
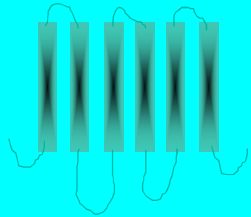
A gyógyszer (multidrog)-rezisztencia pumpák – ABC transzporterek

A sejtek és a szervezet védelméért felelős aktív pumpák
az ATP energiájával működnek –
a rákos sejtek az ABC fehérjéket a saját védelmükre használják fel

Az ABC transzporterek alap-motívumai:

6 TMH membrán
domén (TMD)

Kooperáló ABC domének

Az ABC doménekben:

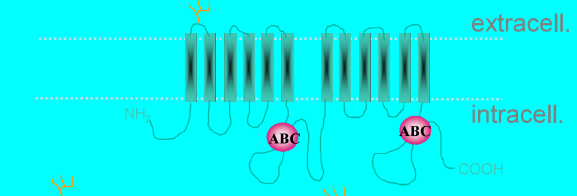
Walker A

Signature (C)
(egyedi az ABC
transzportereknél!)

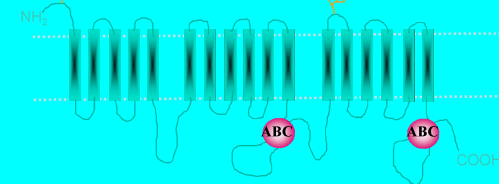
Walker B

A daganatokban multidrog rezisztenciát okozó ABC transzporterek

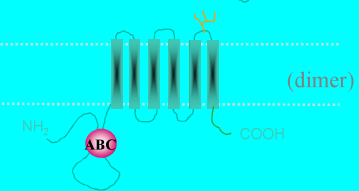
MDR
család

MRP
család

ABCG2
(MXR/BCRP)

A multidrog rezisztencia fehérjék szerepe rák-ellenes gyógyszereknél

MDR1

TAXOL
COLCH
ACT-D
MYTOM

VCR
VBL
VP16
STER, TAM
DOX
DAUNO
EPIRUB

MRP1

MTX
CPHAM
CHLB
CARM
LCV
HUR
CISPL

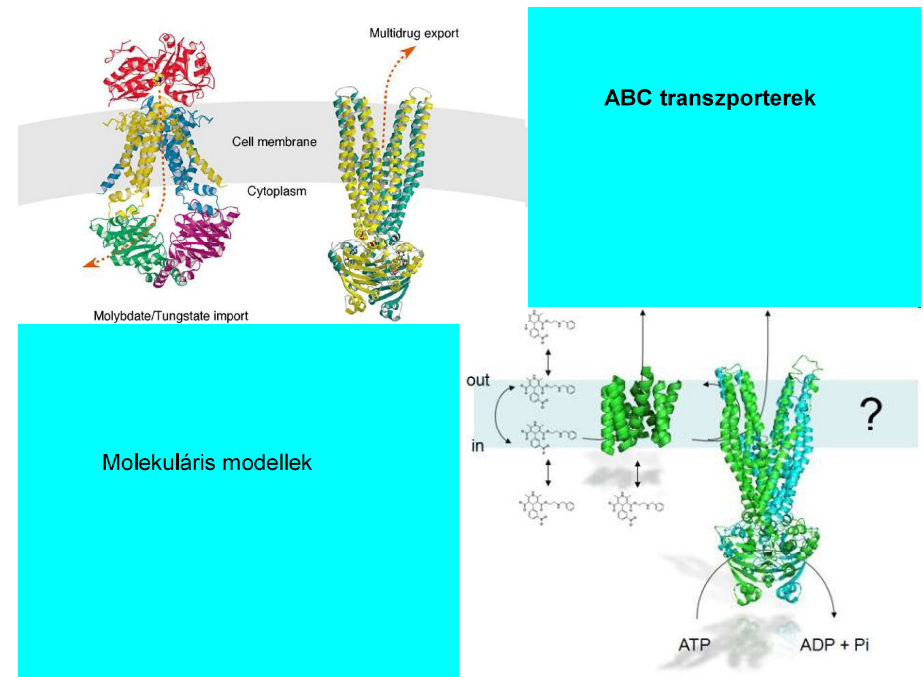
MX
TOPOTECAN
BISANTR

MTX

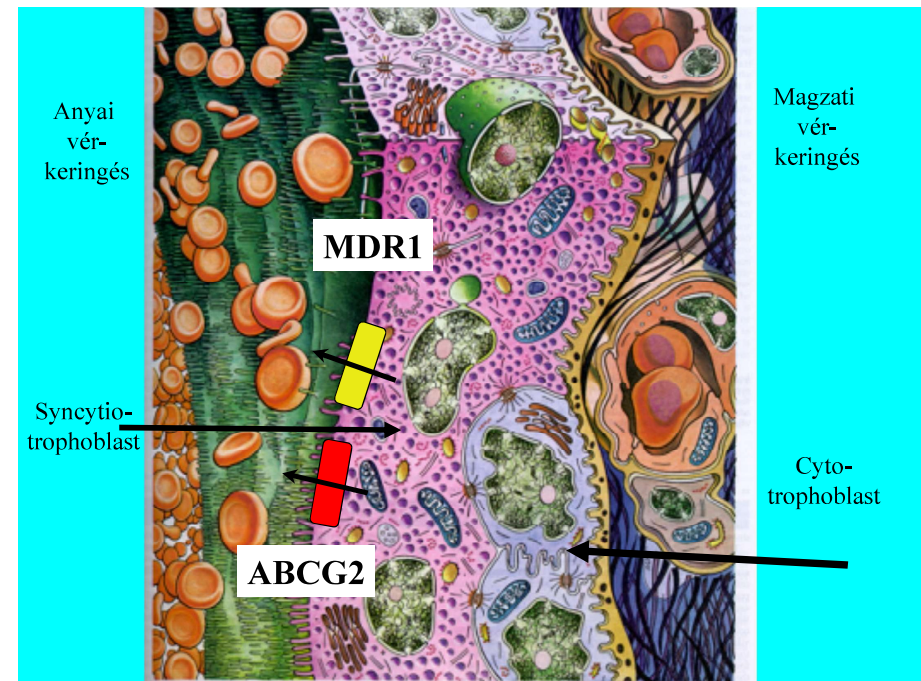
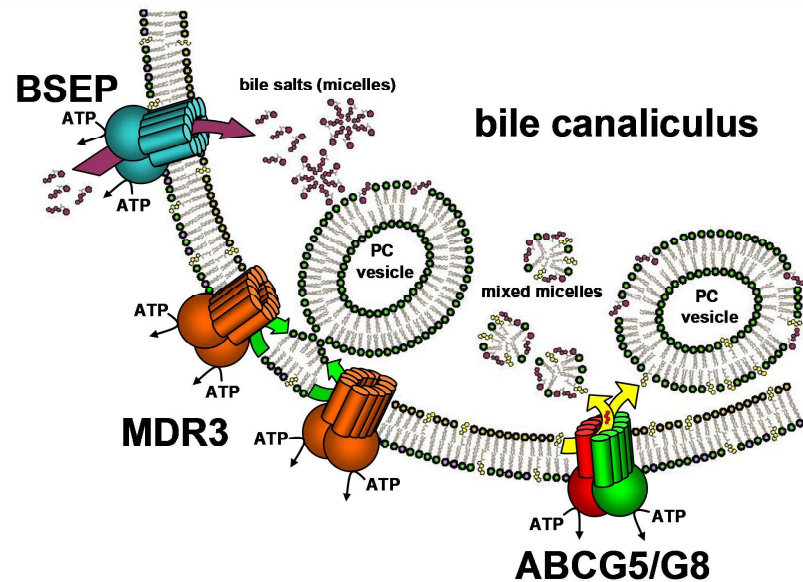
FLAVOPIRIDOL

ABCG2/MXR

Diagnosztika –
gyógyszeres
gátlás,
módosítás!

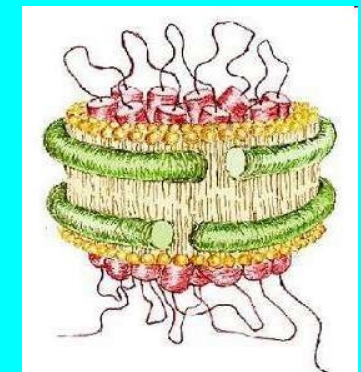
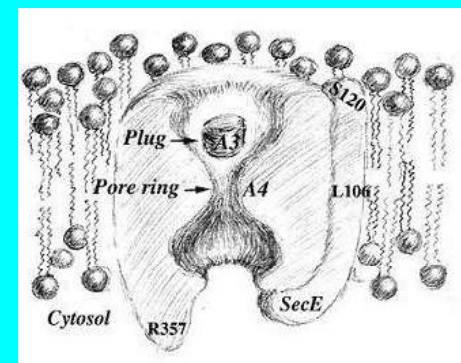
ABC transzporterek és lipidek a májban

HUES sejtek - ABCG2 kifejeződés – konfokális mikroszkóp

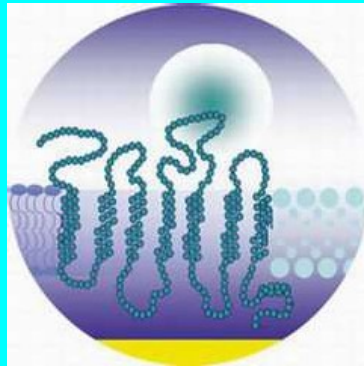
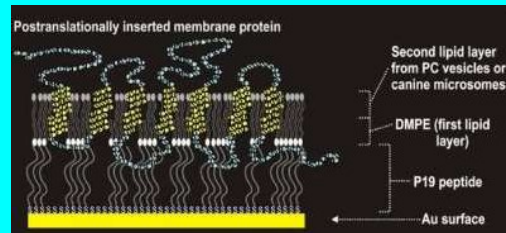
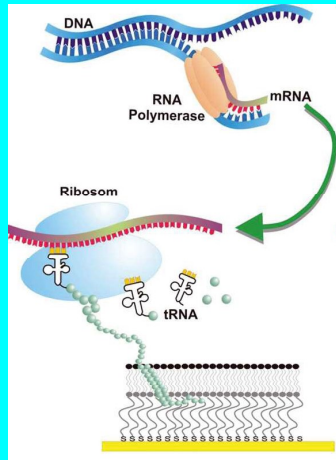

Mesterséges fehérje-membrán komplexek – új biotechnológiai lehetőségek

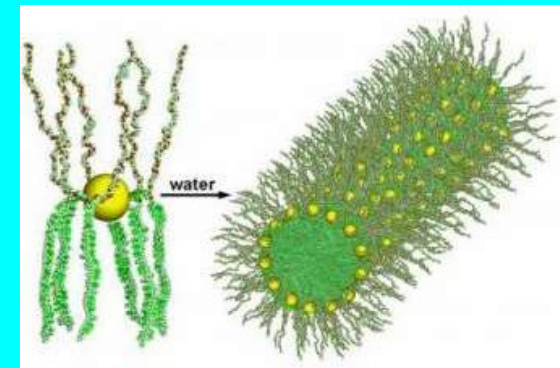

Fehérje-beépítés mesterséges membránokba:
Egy példa a „Nanodisc” technológia:
Tanszlokon beépítése lipid membránba - "sushi-szerű",
részcscék, nanoméretű fehérjekorongok!

Mesterséges membrán komplexek

Mesterséges szagérzékelő receptor:
Szintetikus lipid membrán szenzor-
alapon
– in vitro szintetizált szag-receptor
fehérje beillesztése:
In vitro szenzor készítése!

Fém (pl. Arany) részecskék kötése lipidek poláris
oldalláncához – új nanostruktúrák létrehozása

Művészet vagy tudomány – művészet a tudományért

BioVisions
at Harvard University

Membránfehérjék utazása lipid
tutajokban a foszfolipid-tengerben

Membránreceptorok
találkozás a lipid-
medencében

https://www.youtube.com/watch?feature=player_detailpage&v=Pfu1DE9PK2w